

DVA PRILOGA ZADARSKOJ UMJETNIČKOJ BAŠTINI

Ivo Petricioli

NOVE ATRIBUCIJE PAVLU IZ SULMONE

Nedavno sam pokušao odrediti opus jednog gotičkog kipara koji je djelovao u Zadru i Pagu u zadnja dva decenija XIV stoljeća. Taj majstor koji je u poslijeratnoj stručnoj literaturi dobio ime Pavao iz Semonete zapravo je Pavao sin Vanucija iz Sulmone u Abruzzima.¹ Atribuirajući neke dosad nedefinirane zadarske gotičke skulpture tom kipu zanemario sam dva vrijedna reljefa od kojih je jedan i dosta poznat radi svoje ikonografije. Učinio sam to zbog opreznosti koja se neminovno javlja u takvom radu. Naknadno analizirajući detaljnije te reljefe ustanovio sam da nema zapreke pretpostavci da su i oni Pavlovo djelo.

Prvi reljef, što se zbog lošeg kvaliteta kamena nažalost drobi i postepeno u nepovrat nestaje, predstavlja ugarsko-hrvatsku kraljicu Elizabetu na koljenima pred sv. Šimunom i anžuviski ugarski grb naknadno otučen. Isklesan je na kamenom bloku dugom 225 cm, visokom 118 cm. Danas se čuva u lapidariju Narodnog muzeja u Zadru, a potječe iz davno porušene crkve sv. Marije Velike.² Reljef je prvi doveo u vezu s Pavlom P. Vežić ne baveći se posebno problemom atribucije.³ Ja ga ranije nisam uzimao u obzir zbog pretpostavke da je nastao u isto vrijeme kad i srebrna škrinja za sveca, t.j. 1380. godine,⁴ a djelovanje Pavlovo je dokumentima zajamčeno tek od 1386. No reljef je mogao nastati u vrijeme kad se za škrinju stvarao prostor unutar crkve sv. Marije Velike. Poznato je da je 1384. godine naručena željezna rešetka za zatvaranje »kapele« sa škrinjom,⁵ a da je Pavao iz Sulmone započeo izgradnju nove kapele 1398. godine.⁶ Elizabeta je bila ubijena 1387. godine, no Zadrani su sve do 1402. priznavali vlast njezine kćeri

¹ I. Petricioli, *Tragom kipara »Paulusa de Sulmona«*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 21, Split 1980, 252—266; isti, *Tragom srednjovjekovnih umjetnika*, Zagreb 1983, 118—134.

² G. Smirich, *La collezione dei monumenti medioevali nel Museo di S. Donato in Zara*, *Ephemeris Bihačensis*, Zadar 1894, 19.

³ P. Vežić, *Crkva svete Marije Velike, Diadora 8*, Zadar 1975, 128

⁴ N. Klaić — I. Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar 1976, 519.

⁵ N. dj. 543.

⁶ I. Petricioli, *Tragom srednjovjekovnih umjetnika (n. dj.)* 132—133.

Marije, tako da nema nikakva razloga odbiti mogućnost da je reljef isklesan i nakon 1380. godine. Zanimljiv je i podatak da je Pavao imao manju radionicu u blizini crkve sv. Marije Velike, davno prije nego što je bio angažiran da gradi u njoj kapelu. Godine 1390. on je tu radionicu prodao kad se preselio u Pag da radi na glavnoj crkvi.⁷

Drugi reljef što ga sada uzimam u razmatranje prikazuje oplakivanje Krista uobičajene ikonografije: Kristovo mrtvo tijelo u sarkofagu podržavaju Marija i Ivan, izražavajući svojim licima duboku bol. Veličina reljefa je 77×77 cm. Izvorno se nalazio uzidan na pročelju neke stambene kuće u Zadru, prenesen je prije I Svjetskog rata u muzej sv. Donata, a sad je izložen u Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti u Zadru.⁸

Zadar, Narodni muzej, reljef s prikazom kraljice Elizabete pred sv. Šimunom

Oba reljefa pokazuju očito osobine Pavlove skulpture, a to su: karakteristične fizionomije sa širokim licem i tvrdo, »geometrijski« modeliranim nosom, loša anatomija, kratke, tvrdo oblikovane ruke, šake »mekane, bez kostiju«, draperija dosta razrađena, ali ne baš spretno modelirana s dosta oštro istaknutim naborima. Kod usporedbe ovih dvaju reljefa s drugim Pavlovim djelima treba u prvom redu uzeti u obzir reljefe na pročelju crkve u starom Pagu, posebno likove Bogorodice i anđela u luneti, zatim ruke i šake na likovima na spomeniku nadbiskupa Matafara u Zadru. Kompozicija reljefa s Elizabetom s dosta praznom pozadinom također podsjeća na lunetu paške crkve. Nespretna perspektiva sarkofaga na reljefu oplakivanja Krista i prikaz likova isto se tako lako uspoređuju s drugim Pavlovim reljefima, pa se zaista može govoriti o istoj ruci koja ih je isklesala.

⁷ N. dj. 119.

⁸ Guida del Museo di S. Donato in Zara, Vienna 1913, 57; I. Petricioli, Stalna izložba crkvene umjetnosti (katalog), Zadar 1980, 82.

Zadar, Stalna izložba crkvene umjetnosti, reljef oplakivanja Krista

Nakon ovih razmatranja opus Pavla iz Sulmone obuhvaćao bi slijedeće skulpture: nadgrobni spomenik nadbiskupa Nikole Matafara, izrađen prema nacrtu slikara Menegela, lunetu portala crkve sv. Mihovila, lunetu naknadno uzidanu iza glavnog oltara crkve sv. Krševana, reljef kraljice Elizabete sa sv. Šimunom i reljef oplakivanja Krista, sve u Zadru, te reljefe na pročelju crkve u starom Pagu.

Kako smo ranije ustvrdili, Pavao nije bio kipar većeg umjetničkog dometa, ali je njegov udio u dalmatinskoj skulpturi prije pojave Jurja Matejeva Dalmatinca ipak značajan. Od Radovana do Jurja nije u dalmatinskoj skulpturi bilo ni reprezentativnijih djela ni važnijih imena, pa Pavao zaslužuje da se po kvalitetu svojih skulptura postavi uz bok Boninu iz Milana, tim više što je od njega stariji.

DVA DOKUMENTA O ZVONIKU CRKVE SV. MARIJE VELIKE U ZADRU

Godine 1570. bila je u Zadru zbog izgradnje novih gradskih bedema porušena crkva sv. Marije Velike (*S. Maria Maior*) koja se nalazila do gradskih zidova prema luci. Ta je crkva po svojoj važnosti u gradu bila na drugom mjestu poslije katedrale. Bila je zborna (*colegiata*), imala svoj kaptol, pa se nazivala i svećeničkom (*S. Maria presbyterorum*). Značenje joj se još više povećalo kad je u nju smještena relikvija sv. Šimuna i za nju 1380. godine izrađena poznata srebrna škrinja. O popravcima crkve, o dogradnji kapele za svećevu relikviju, o izradi namještaja i o gradnji zvonika ima dosta arhivskih podataka. Te podatke objavio je u više navrata C. Fisković,⁹ a P. Vežić je istražio ostatke crkve, pa je publicirajući svoje nalaze iskoristio i arhivske podatke i tako iznio vrijedan sintetski pregled crkve i njene povijesti.¹⁰

Pred kratko vrijeme, istražujući u zadarskom Historijskom arhivu naišao sam na još dva dokumenta što ilustriraju faze izgradnje njezinog zvonika pa sam ih odlučio ovdje objaviti, uz neke druge podatke što će nešto pridonijeti poznavanju tog izgubljenog spomenika.

Crkva je imala stari, valjda romanički zvonik, koji je 1418. godine bio toliko trošan da je bio angažiran zadarski graditelj Nikola Arbusjanić da ga popravi. Uskoro se odustalo od toga, pa je majstoru Vidulu Ivanovu, također Zadrani, bila 1423. povjerena izgradnja novog zvonika. Zvonik je trebao biti četvrtastog tlocrta, visok 50 stopa, širok 20, imati bifore sa svih strana na tri kata. Određena je debljina zidova, veličine bifora i dr. Ugovorom od 19. VI 1432. Vidul se obvezao izraditi osmerostranu piramidu visoku 15 stopa na zvoniku »što ga je izgradio«. Dana 25. XI 1439. podnio je račun za niz radova što je izvršio: postavio je na zvonik zvona i šest kipova na bazama, pričvrstivši ih željeznim kukama i olovom. Ne govori se o izradi piramide. Zvonik nije bio završen ni 20. IV 1463. kad je Vidulov sin Nikola dobio 390 libara za pokrivanje zvonika.¹¹ Da li je Nikola što učinio ili nije i da li je to bio neki privremeni krov ne znamo jer je 1486. zvonik bio još bez krova, a početkom XVI stoljeća još se govori o gradnji zvonika.

Godine 1486. boravio je u Zadru njemački plemić Konrad von Grünemberg koji je kao hodočasnik putovao u Palestinu. Opisujući dosta opširno ono što je vidio i čuo u Zadru, naveo je da je zvonik crkve, gdje se čuva tijelo sv. Šimuna ispunjen kipovima od dna do vrha.¹² Očito je da on u opisu pretjeruje, ali to odgovara podatku iz Vidulova doku-

⁹ C. Fisković, Nekoliko dokumenata o našim starim majstorima, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku LII, Split 1949; isti, Zadarski sredovječni majstori, Split 1959; isti, Zadarski srednjovjekovni majstori, Zadar, zbornik, Zagreb 1964, 562—571.

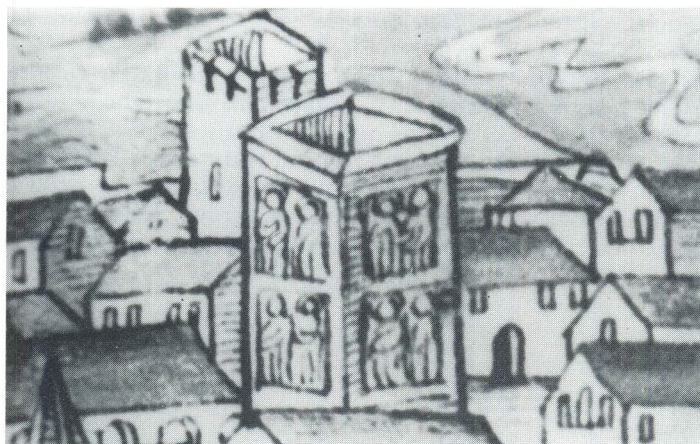
¹⁰ P. Vežić, n. dj.

¹¹ C. Fisković, Zadarski sredovječni majstori, 69—70, 169—170, bilj. 413—420.

¹² »...der turm an der kirchen ist durchfügtig von gehownen bilden durch howen von grund uff.« (E. Pivčević, Konrad von Grünemberg's Visit to Croatian Coastal Towns in 1486, BC Review, 17/dec. 1980, 30).

menta o pričvršćivanju šest kipova na zvonik. Grünemberg je priložio i crtež panorame Zadra i na njoj se vidi zvonik s množinom kipova u nišama i, što je najzanimljivije, crta ga bez piramide (v. sliku).

U dokumentu od 5. VII 1501, što ga ovdje objavljujem,¹³ govori se dosta opširno o nastavku rada na zvoniku. Zastupnici crkvene uprave, plemići Jakov de Pechiaro i Franjo Galellis sklopili su ugovor s kiparom Bartolomejem iz Dubrovnika i zadarskim graditeljem Tomažom Hrbokom. Od 1423. godine kad se počeo graditi, zvonik je već osjetio zub vremena. Najgornji vijenac je bio toliko oštećen da ga je trebalo zamijeniti novim, a ugao prema jugoistoku (*siroco*), odnosno sa strane crkve, bio je dosta oštećen da ga se moralo »zakrpati«. Odlučeno je da se doda još jedan kat visok 9 stopa sa zidom tanjim za tri prsta od donjeg zida, s biforama što će biti jednu stopu šire od onih sagrađenih na donjim katovima, te dodati vijenac visok jednu stopu, tako da će dodani

Detalj Grünembergova crteža Zadra sa zvonikom crkve sv. Marije Velike

kat biti ukupno 10 stopa visok. Kipar je morao izraditi dva svetačka kipa s bazama od kojih je jedan od mramora već započet pa ga treba završiti. Rok izrade je određen na 8 mjeseci a cijena na 70 dukata. Naručioći su se obvezali dati vapno, pijesak, te drvo, konope, čavle i sve potrebno za skelu, te obrađen kamen u vrijednosti od 5 dukata za popravak oštećenog ugla. Ostali eventualni dodatni manji poslovi i troškovi odredit će se sporazumno. Prijevoz kamena od kamenoloma do Zadra ide na trošak majstora, a prijenos od luke do radilišta na trošak naručilaca.

Majstori su se zajedno obvezali i jamčili su jedan za drugoga, a kao jamac za obojicu naveden je neki slikar Bartolomej. (v. prilog br. 1).

¹³ C. Fisković (n. dj., 70) spominje ovaj dokument, ali kaže da imena majstora nisu zabilježena i da je notarski svezak propao.

Jesu li ta dva majstora realizirali svoju obvezu, nije poznato, jer ni tri godine kasnije nije bila završena gradnja zvonika. Novi zastupnici crkve, plemići Saladin Soppe i Jakov Galellis sklopili su 25. X 1504. ugovor sa Šibenčaninom Ivanom Kreličem da na otoku Molatu obradi veću količinu bijela kamena i izradi lukove, stupiće i kapitele za bifore i dopremi ih u Zadar za gradnju zvonika.¹⁴ Rad je morao ocijeniti »majstor Petar iz Splita«, očito klesar i kipar Petar Meštrović koji je baš u to vrijeme radio za Saladina Soppe.¹⁵ Konačno zvonik je bio pokriven olovom 1507. godine, a 21. travnja te godine spomenuti zastupnici crkve ugovorili su s nekim mastorom iz Kotora (ime se nije na spisu sačuvalo) i sa zadarskim graditeljem Nikolom Bilšićem izradu osmerokutnog olovnog krova prema modelu što su ga imali pred sobom. Ugovor je zanimljiv zbog raznih stručnih izraza u vezi s postavljanjem i povezivanjem olovnih ploča. Spominje se kameni osmerokutni tambur, a olovo može biti u pločama ili u obliku ljustaka. Cijena je bila određena između 32 i 37 dukata, ovisno o načinu kako će se upotrijebiti olovo: (v. prilog br. 2).

Zvonik nije doživio sudbinu crkve. Kako je prilikom rušenja crkve bila pošteđena prigradna kapela sv. Roka, ona je ostala u funkciji kao »crkva sv. Roka« i zvonik što se nalazio uz nju postao je njezin. Pod imenom zvonika Sv. Roka označen je na vedutama Zadra iz XVII i XVIII stoljeća.¹⁶ Na veduti N. F. Erauta iz 1682. godine prikazan je s piramidom, a na onoj G. Justera iz 1708. bez krova. Nije poznato kad je srušen. Na vedutama Zadra iz prve polovine XIX stoljeća nije označen.

¹⁴ C. Fisković, Zadarska renesansna crkva sv. Marije, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 10, Split 1956, 123, bilj. 69.

¹⁵ I. Petricioli, Tragom srednjovjekovnih umjetnika (n. dj.), 162.

¹⁶ I. Petricioli, Ikonografija Zadra do pada Mletačke republike, Radovi instituta JAZU u Zadru 11—12, Zadar 1965, 512, 519, 521.

Prilozi

1. U Zadru, 10. srpnja 1501. Ugovor između zastupnika crkve sv. Simuna (sv. Marije Velike): Jakova Pechiaro i Franje Galellis s klesarom Bartolomejom iz Dubrovnika i graditeljem Tomazom Hrbokom za gradnju dijela zvonika spomenute crkve.

† Iesus sia (con) noi 1501, die 10 Julij

Al Nome de dio e dela verzene Maria e de misser San Simeon iusto e propheta et de tuti li sancti e sancte de dio... Nui Jacomo de pechiaro et Francesco de gallej chome procuradori del ditto glorioso misser San Simeon ex Vna et Magistro bartholamio da ragusi taiapiera et Magistro Tomaxo marangon detto herboch ex altera Femo le Infrascitte Compositioni tra nui achordi et pacti per compir el campaniel de la giesia del ditto misser San Simeon in modo et forma ut infra est,

1° Primo li prediti Magistro bartholamio et magistro Tomaxo prometono et se obligano de leuar uia tuta la cornixe de piera che al presente in cima del ditto campaniel per non esser bona. et in luogo de quella far unaltra cornixe de bona et optima piera bianca lauorada al modo et forma dele altre cornixe che sono da basso in detto campaniel et meterle in lauor in quello —

2° Item de andar in suso sopra tal cornixe pie 9 cum muro de dentro de fora de bona et optima piera lauorada in modo e forma chome le (!) lauorado el resto del ditto campaniel —

3° Item in questo muro che se die strenzer 3 deda per cadaun quadro se die far 4 fenestre una per cadaun quadro del ditto campaniel cum li soi volti et doi colonelle cum li soi capitelli da basso in mezzo le qual colonelle die esser piu grosse in modo et forma sono le altre fenestre del ditto campaniel tuto de bona et optima piera siando un pie tal fenestre piu large dele altre —

4° Item el preditto muro firmar ouer ligar cum tresendali boni et sufficienti et poi alto che sera pie .9. ut dictum est far sopra quello unaltra cornixe similiter de bianca piera bona et optima al modo et forma che sono le altre cornixe in ditto campaniel et se metera sopra tal muro alto .9. pie et hauera esser in cima del quadro del ditto campaniel ita che tal muro se die far hauera esser alto pie .10. cum tute doj le preditte cornixe se dieno far da nouo in ditto campaniel —

5° Item de far doj figure de sancti de qual una sera de marmoro che nui li demo incompleta ma per lor conspir se die azonzandoli quello bezognoso et laltro loro dieno far de piera bianca bona et optima secondo sono le altre et meterle in lauor in muro del ditto campaniel corespondente ala vista et perspetiua debita e proueniente —

6° Item de far doi base ouer pedage da nouo sotto li sancti de bona piera bianca et meterle in lauor in luogo de quelle sono rotte —

7° Item de repezar et reconzar de optima piera bianca el canton del ditto campaniel che e verso sirocho et de parte della giesia che sia bon et siguro in forma deli altri —

8° Item chel preditto tuto lauor li preditti maestri bartholamio et maestro Tomaxo siano tenuti e obligati darlo compido et fornido et meterlo in lauor al ditto campaniel al tuto et infallanter da qua a mexi otto zoe .8. proxime futuri saluo iusto et legitimo impedimento soto pena de perder del ditto lor lauor ducati 25 —

1° Al incontro Nui anteditti Jacomo et Francesco procuradori per tal tuto lauor bene et fideliter fornito e in opera messo se obligemo et prometemo per Nui et successori nostri de dar e pagar ali ditti magistri bartholamio e tomaxo ducati 70 ouer in moneda a raxon de L. 614. L. 434 p.

2° Item prometemo Nui anteditti procuradori de dar Calcina et Sabion ali ditti magistri per tuto quello bezognoso per ditto lauor —

3° Item de far portar le piere dala marina del porto de Zara a la giesia ouer luogo del ditto lauor per li ditti tamen magistri da esser condutte da la pedrera in porto de questa terra a tute le loro spese —

4° Item de darli tute le sartie taghi legname chioldi(!) per ponti del ditto laur sagondo sera de bezogno —

5° Item e nunc demo et concedemo ali ditti magistri tute le piere che sono in cimiterio et li apreso dela raxon dela fabrica del ditto misser San Simeon et soa giesia che poteno esser messe e se meterano in ditto laur et a quista fin solum et questo per precio de ducati cinque zoe dc 5 et questo in pagamento solum del chanton preditto del ditto campaniel se die repezar e regular. Doue se dichiara che sel ge andasse ouer intermignasse piu spese e laur e che mostrasse ultra ditti 5 ducati li preditti magistri se contentano et voleno stare al parte e conscientia de nui anteditti procuradori. Et nisi similiter se contentano a star ala conscientia et parer nostro de quello recolaseno repezaseno altro doue bizognasse in ditto campaniel —

6° Item el preditto magistro Tomaxo herboch se constituisse et obliga per piezo et principal pagador per ditto bartholamio et ditto maestro bartholamio per esso maestro tomaxo in solidum et un per altro tamen in nui stia e in nostra liberta sia atacarse ad ambi dui ouer a un solo quam non... fosse atexo a quello... sta promesso per ditti magistri per causa del ditto laur e de ogni dano dano et interesse che se hauesse patir non siando atexo ut predictum est —

7° Item se constituisse piezo e principal pagador al ditto m° Tomaxo per ditto magistro bartolamio magistro bartholamio depentor casu quod non fosse el suo... segundo la loro conuention et pactum per causa del ditto laur —

8° Item li prediti magistri confessano hauer hauuto in conto dali nui anteditti procuradori in conto del preditto laur ducati sei zoe .6. et de tempo in tempo li haueremo sborsar e dar danari ouer robe segundo la condition et opera del laur preditto futuro —

9° Item che le preditte parti vicissim obligano obseruar fideliter et integraliter omnia predicta —

Zadar, Historijski arhiv, spisi zadarskog notara
Antonius de Zandonatis B. I. F. I / 1, sub die.

2. U Zadru, 21. travnja 1507. Ugovor između zastupnika crkve sv. Simuna: Saladina Sope i Jakova Gallelis s nepoznatim majstorom iz Kotora i graditeļem Nikolom Bilšićem o postavljanju olovnog krova na vrh zvonika.

In Christi nomine amen. In anno nativitatis eius MCCCC septimo [..... die vigesimo] primo mensis aprilis. Sedente Illustrissimo [...] domino Johanne Tetrico prefati domini comitis consiliario me notario et testibus infrascriptis.

[..... de] Catharo et magister Nicolaus Bilsich promiserunt spectabilibus [domino Saladino de] Soppe et domino Jacobo de Gallelis nobilibus Jadre [procuratoribus capelle] sancti Simeonis iusti pro dicta capella stipulantibus [.....] facere et fabricare ad omnes ipsorum magistrorum sumptibus et expensis pro pontibus operariis et (umetnuto: aliisque omnibus) citra lignamine, ferramenta et plumbum inferius dicenda ad huiusmodi opus necessaria cacumen seu pinuculum vel coopertorium campanilis dicte ecclesie sancti Simeonis in puncta forma octo quadrorum iuxta modulum quem ipse partes asseruerunt ad hoc fuisse designatum. Item plumbum illi affigere vel in forma plance seu in plastris vel in pineis aut occietis prout ipsis procuratoribus presentibus vel futuris magis placuerit aut visum fuerit, construendo ipsi magistri bona fide et diligenter postquam illud inchoaverint sine alterius operis interpositione usque quo fuerit completum pacto expresso et solemnī stipulatione relato quod si aliquo tempore culpa ipsorum magistrorum in dicto opere vicium aliquod apparuerit teneatur suis pariformiter sumptibus illud corrigere et amendare. Et e aduerso dicti procuratores promiserunt eisdem magistris ad sumptus ipsius capelle dare omnia lignamina inculta tamen et non polita, item clausos et omnia ferramenta nec non plumbum in massa dictum opus

intranantium et ad essentiam ipsius operis requisita et pro eorum mercede ducatos triginta duos si plumbum ut premittitur affigetur in plastris vel ducatos triginta septem si inventibus ipsis procuratoribus affigetur in pineis vel ochietis ut super dictum est.

Que omnia et singula suprascripta . . . actum Jadre ad plateam publicam in apotheca ser Joannis magistri Martini presentibus domino Armolao de Cedulinis et dicto ser Joanne testibus vocatis et rogatis.

Zadar, Historijski arhiv, Spisi zadarskog notara
Iohannes de Monteferrato, B. unica, F. III sub die.

DEUX CONTRIBUTIONS AU PATRIMOINE ARTISTIQUE DE ZADAR

Ivo Petricioli

L'auteur traite deux thèmes: dans la première partie il attribue deux reliefs gothiques, d'après l'analyse stylistique et l'exécution de la taille de la pierre, au sculpteur de Zadar Pavao de Sulmona qui oeuvra durant les deux dernières décennies du XVIe siècle. Dans la seconde partie de l'article, l'auteur publie deux documents inconnus jusqu'à présent: l'un du 10. VII 1501, et l'autre du 21. IV. 1507 grâce auxquels se complète la longue histoire de la construction du clocher de l'église Ste-Marie Majeure à Zadar. La construction du clocher commença en 1423. Il était décoré de statues et c'est ainsi que le décrit et le dessine Konrad von Grünemberg dans son récit de voyage de 1486. Il le dessina sans toit, tel que le clocher était réellement à cette époque.

Le premier document publié nous fait découvrir un tailleur de pierre inconnu jusqu'à présent, Bartolomej de Dubrovnik, et le constructeur Tomaž Hrbok; ils durent ajouter au clocher un étage avec fenêtres géminées et deux statues de saints. Le second document concerne la pose du toit en plomb. Ces travaux furent probablement exécutés par un artisan inconnu de Kotor (le document est endommagé à l'endroit de son nom) et le constructeur de Zadar, Nikola Bilšić. Le toit devait reposer sur un tambour octogonal en pierre, et le revêtement en plomb pouvait être soit en forme de plaques soit en forme d'écailles. Quand l'église Ste-Marie Majeure fut détruite, en 1570, le clocher resta intact ainsi que la chapelle St-Roch. Il est représenté sur plusieurs vues de Zadar des XVIIe et XVIIIe siècles, comme »clocher de St-Roch«. Il fut sans doute détruit vers la fin du XVIIIe siècle.